

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 9. června 2020 ve věci č. 40597/17 – *Dražković proti Černé Hoře*

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že vnitrostátní soudy dospěly v případě žaloby týkající se přiznání práva na exhumaci ostatků pozůstalého manžela za účelem jejich přesunutí do nového místa spočinutí k nesprávnému závěru, když shledaly, že stěžovatelce nepřísluší žádné právo chráněné článkem 8 Úmluvy. V důsledku tohoto závěru se soudy nijak nezabývaly okolnostmi věci a nijak nevyvážily individuální i veřejné zájmy, které byly dotčeny. Soud tak shledal, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelčin manžel zemřel v roce 1995 v Bělehradě. Z důvodu v té době probíhajícího ozbrojeného konfliktu jej nebylo možné pohřbít v Bosně a Hercegovině, kde žil se stěžovatelkou a kde měla jeho rodina hrob. Namísto toho byl pohřben v Černé Hoře do hrobu vlastněného jeho synovcem, v němž již byly uloženy ostatky dalších členů rodiny. V roce 2014 stěžovatelka kontaktovala synovce za účelem získání jeho souhlasu k exhumaci ostatků manžela, aby je následně mohla nechat přemístit do hrobu v Bosně a Hercegovině. Jelikož synovec odmítl dát k převozu ostatků svého strýce souhlas, rozhodla se obrátit na soud. Vnitrostátní soudy shledaly, že stěžovatelka nemá žádný právní zájem na této věci, a není tak aktivně legitimována se exhumace ostatků svého manžela domáhat. Žalobu proto zamítly, aniž se jí věcně zabývaly. Rovněž její ústavní stížnost byla odmítnuta.

V roce 2019 byla stěžovatelka kontaktována hygienickým inspektorem, který ji oznámil, že je příslušným k vydávání souhlasů s exhumací. Uvedl, že právní úprava sice výslovně nestanoví podmínku souhlasu vlastníka hrobu s podáním žádosti, avšak dodal, že k vyřešení jakéhokoli sporu v této věci není příslušný, a odkázal stěžovatelku na soud.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že odmítnutí její žaloby na přiznání práva na exhumaci ostatků jejího manžela zasáhlo do jejího práva na soukromý a rodinný život zakotveného v článku 8.

Při posuzování otázky, zda stížnost spadá do rámce článku 8 Úmluvy, Soud připomněl, že pojmy rodinného a soukromého života mají široký obsah, který nemá vyčerpávající definici (*Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, rozsudek ze dne 29. dubna 2002, § 61). Soud uvedl, že v případech pohřbů a dalších záležitostech týkajících se zesnulých členů rodiny se příbuzní zpravidla mohou dovolávat práva na soukromý a rodinný život (*Pannullo a Forte proti Francii*, č. 37794/97, rozsudek ze dne. Nicméně v dosavadní judikatuře Soudu dosud nebyla zodpovězena otázka, zda do působnosti článku 8 spadá žádost blízkého rodinného příbuzného o exhumaci ostatků (*Elli Poluhas Dödsbo proti Švédsku*, č. 61564/00, rozsudek 17. ledna 2006, § 23). V projednávané věci vzal Soud v potaz široký obsah pojmu soukromý a rodinný život a dovodil, že žádost příbuzného o exhumaci ostatků zesnulého za účelem jejich přemístění do nového místa spočinutí je přezkoumatelná dle obou složek článku 8. Zdůraznil však, že povaha a rozsah tohoto práva a rozsah pozitivních závazků státu budou vždy záviset na konkrétních okolnostech případu.

Soud shledal, že podstatou stěžovatelčiny námitky byl nedostatek věcného přezkoumání jejího nároku vnitrostátními soudy. Věc se tak týkala otázky, zda žalovaný stát naplnil své pozitivní závazky v oblasti vztahů mezi jednotlivci. Soudu nejprve příslušelo posoudit, zda stát v této oblasti přijal dostatečný právní rámec pro postup vnitrostátních orgánů (*Bărbulescu proti Rumunsku*, č. 61496/08, rozsudek velkého senátu ze dne 5. září 2017, § 115). Připomněl, že stát je pro naplnění svých závazků, ať už

pozitivních či negativních, povinen přijmout určitá opatření; výběr konkrétních prostředků však spadá do prostoru pro uvážení státu. Mezi pozitivními a negativními závazky státu nejsou ostré hranice. Zásady, které Soud ve vztahu k nim používá, jsou však obdobné. V obou případech je povinností státu nastolit spravedlivou rovnováhu mezi soupeřícími zájmy, a to zájmem jednotlivce a společnosti. Stát požívá v této oblasti prostor pro uvážení, jehož šíře záleží na řadě faktorů (*S. a Marper proti Spojenému království*, č. 30562/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008, § 101–102). Soud v minulosti shledal, že případ týkající se zamítnutí exhumace a převozu urny vyžadoval vyvážení zájmů jednotlivce na provedení převozu se zájmem společnosti na nedotknutelnosti hrobů. Současně se jednalo o velice citlivou záležitost, a proto by zde měly státy požívat širokého prostor pro uvážení (*Elli Poluhas Dödsbo proti Švédsku*, č. 61564/00, rozsudek 17. ledna 2006, § 25).

Soud podotkl, že stěžovatelka chtěla přemístit ostatky svého manžela z hrobového místa patřícího manželovu synovci, kde byli pohřbeni další příslušníci rodiny, aniž by ostatky jednotlivých osob bylo možné od sebe snadno oddělit. Ačkoli právní úprava výslovně nevyžadovala souhlas majitele hrobu, pohřební ústav i hygienický inspektorát po stěžovatelce tento souhlas požadovaly. Podotkl dále, že neoprávněná manipulace s lidskými ostatky představuje trestný čin. Soud tak shrnul, že v projednávané věci bylo nutné vyvažovat právo stěžovatelky nejen vůči veřejnému zájmu na nedotknutelnosti hrobů, ale bylo též potřebné vzít v potaz práva synovce zesnulého.

Soud dále naznal, že vnitrostátní soudy neobjasnily, zda manžel stěžovatelky skutečně žil v Bosně a Hercegovině a zda hrob, který se zde nacházel, vlastnila pouze stěžovatelka nebo si jej manželé společně pořídili právě za účelem budoucího společného spočinutí. Dále soudy nezjistily, zda manžel stěžovatelky byl pohřben v Černé Hoře na základě svého přání či z toho důvodu, že v době jeho smrti skutečně nebylo možné jej pochovat do rodinného hrobu v Bosně. A v neposlední řadě soudy nezkoumaly, zda by v případě, že by exhumace nebyla provedena, mohla být v budoucnu stěžovatelka pohřbena na stejném místě jako její manžel.

Soud připomněl, že v případě pozitivního závazku státu vyvažovat soupeřící zájmy jednotlivců je jeho povinností přijmout přiměřený právní rámec. K tomu konstatoval, že vnitrostátní právní úprava neupravovala situace, jako byla situace v projednávané věci, a mechanismus, kterým by mohla být posouzena přiměřenost omezení stěžovatelčích práv chráněných článkem 8 (*Solska a Rybicka proti Polsku*, č. 30491/17, rozsudek ze dne 20. září 2018, § 126). Nařízení upravující pravidla pro exhumaci ani žádný jiný dokument nestanovovala hmotněprávní kritéria pro řešení sporu v rodině, který se týkal exhumace a souvisejících otázek. Též nebyl určen orgán, který by spory řešil. Vnitrostátní soudy stěžovatelku odkázaly na správní orgány, ty však nemohly postupovat bez souhlasu třetí strany, konkrétně synovce. Soud tak shledal, že tento proces nemohl zajistit vyvážení soupeřících zájmů stran. Toho mohlo být dle Soudu dosaženo v občanskoprávním řízení, které stěžovatelka neúspěšně sama zahájila.

Vnitrostátní soudy však rozhodly, že stěžovatelka nemá na věci žádný právní zájem. V důsledku toho neuznaly, že stěžovatelce náleží právo spadající do rámce článku 8, a nepřistoupily k vyvážení zájmů stěžovatelky se zájmy synovce zesnulého.

Soud proto učinil závěr o porušení práv stěžovatelky chráněných článkem 8 Úmluvy.